

Tvätt, förr och nu

Morgonsolen strålar från en molnfri himmel denna vackra sommardag, väderleken riktigt inbjuder till att hänga tvätt. Ja, så får det bli – i stället för att bädda sängen så plockar jag ur lakan och örngott och stoppar i tvättmaskinen, fyller på med handdukar m.m. och kopplar igång den kära hjälpredan. Snart sitter jag vid frukostbordet med dagens tidning som sällskap och hör på avstånd hur programmen växlar i tvättmaskinen. Då kommer tankarna...

Så här lättvindigt gick det minsann inte till att tvätta när jag var barn. Jag minns hur jag på hemväg från skolan kunde höra klappandet som vittnade om att det pågick "sturtvätt" i någon gård, något som nu yngre Solleröbor inte ens hört talas om. Men de bör ju ändå få veta hur kämpigt våra förfäder hade det med denna del av hushållsarbetet, så nu tar vi det från början.

Ordet "sturtvätt" användes när det var fråga om att tvätta vittvätt, handdukar och lakan som var stora och tunga. Särskilt s.k. "umbräddur" som man kallade de underlakan som var hemvävda av "tod", d.v.s. andra klass lin, som spunnet gav en grövre kvalitet. Denna vittvätt genomfördes alltid ute i det fria bredvid eldstaden som fanns i närheten av brunnen. Man började med att blötlägga kvällen före och samtidigt arbeta in en klick såpa på svåra fläckar av t.ex. blod. Baljor och kar hade nu plockats fram för ändamålet,

1928. Bond Anna klappar kläder.

Våren är på väg, men isen ligger fortfarande på Siljan. Nere vid bryggan har man huggit upp en liten vak där tvätten kan sköljas och klappas. Vatutjokan, ketiln, sän, klappsätä, klapptröjdä. Anna har alla redskap som krävs, hon kan det här, – men så kallt!!!

Foto: Håll Nils Mattsson

samt kittel till eldstaden som tvätten stoppades i nästa dag, sedan man med borste bearbetat fläckarna. Många brunnar hade försetts med någon form av hiss för att hämta upp vatten, annars var ju det både arbetsamt och tidsödande.

Så löstes lutpulver upp i vatten och fylldes i kitteln med tvätten, och något slags lock lades på. En liten eld tändes under kitteln i eldstaden, som nu fick hållas nästan kokande någon timme för att sedan svalna så att tvätten gick att hantera. Men, att ta i den med blotta händerna aktade man sig för, fingrarna skulle inte må bra av lutvattnet. Det var nu klappandet blev lösningen. "Klapptröjd", detta enkla hemsnickrade verktyg, tog man nu till hjälp för att flytta de lutdränkta plaggen upp på "klappsätä", där lutvattnet skulle klappas ur. Det var helt enkelt en stadig pall med sluttande sittbräde som kallades så. Vattnet kunde nu lättare rinna undan. Ett plagg i taget klappades och en skopa varmt vatten slogs över några gånger. Sedan blev det att skölja i rent vatten flera gånger. De riktigt tunga plaggen brukade man även klappa ur sköljvattnet för att skona händerna.

Tvättbräda att ställa i en balja var det hjälpmedel som stod till buds för all annan tvätt. Såpa måste då alltid användas och ibland även en liten borste. Men att gnugga tvätt var ett slitsamt jobb. Därför blev det att ta itu med sådan tvätt lite oftare, och då behövdes inte så

Tvättbräda, såpa, borste –och kanske en TvättaLätt?

**"Men Birgit,
varför skall det
just vara Radion
till den?"**

stort utrymme. Vintertid var det vanligt att hålla till i lagården, där det fanns öppen spis att värma vatten på. Men småbarnsfamiljer tvättade ofta i köket varannan dag. Vi måste komma ihåg att cellstoffblöjor fanns inte för rän på 40-talet.

Ett välkommet framsteg i tvättandet var de nya effektiva och väldoftande tvättmedlen

som började komma i handeln under 1930- och 1940-talen. Persil och Radion är namn som finns i minnet, men även blötlägnings- och sköljmedel fanns. Nu kunde man glömma det fräna lutpulvret. TvättaLätt hette ett redskap som vid denna tid såldes av kringresande. Det var en slags fjädrande, tygklädd anordning i nedre ändan på ett långt träskaff, avsedd att pumpas omkring i tvättbunken. Men det blev ingen större succé. Nu var man mer nyfiken på tvättmaskinen, som tidningarna börjat berätta om.

Så kom en dag den glada nyheten, att Kulåraborna hade skaffat en rejäl tvättmaskin som gick att hyra där nere vid sjöstranden. Det blev så populärt, att det ledde till kölistor, och hade man tur med vädret så kändes det som en trivselutflykt att ta fram matsäcken där vid brasan medan maskinen arbetade. Med nutidens mått var ju denna maskin ganska primitiv, men det upplevdes som en avlastning att slippa gnugga och inte heller klappa, tack vare vridmaskinen som tryckte ur vattnet så mycket bättre.

Tvättningen i Kulåra avtog med tiden, helt enkelt därför att man började skaffa egen tvättmaskin för att kunna göra jobbet hemma och inomhus vid dåligt väder. Många granar köpte en maskin tillsammans – på gammalt Sollerövis, kan man säga. Så vet vi ju att alla sorters maskiner hela tiden utvecklas, och i 60-talets början kunde vi läsa ett nytt ord i tvättmaskinsreklamen;

1939. Ryss Anna vid Kulårabornas nya stolthet, tvättmaskinen MAYTAG.

Här, nere vid sjön, fanns allt för en lyckad tvättdag; tvättmaskin, vridmaskin, eldstad, kokgryta, tvättbrygga, rent vatten, klädstretch, en gammal notskåle att krypa in i om det regnade. Men oftast sken solen. Foto: Håll Gustav Nilsson.

centrifugering. Det blev liksom kronan på verket, eftersom maskinen samtidigt blev programmerad för att värma och byta vatten automatiskt. Nu får vi bara trycka på knappar för att välja program, och sedan är det bara att hänga.

*Rull Elsa sitter vid köksbordet hemma i Bråmåbo och minns.
"Klapptröjda" är tillverkat av hennes far, 1937.
Foto: Margit Andersson*

Vi är många som tycker att ett Nobelpris borde ha gått till den eller dem som uppfann vår gode vän – tvättmaskinen.

Rull Elsa Olofsson